

Alina Filinowicz

Białystok

Nazwy terenowe związane z gospodarką rolną i leśną w powiecie sokólskim

Na obszarze powiatu sokólskiego odnotowano dość liczne nazwy terenowe utworzone od określeń miejsc i czynności związanych z zagospodarowywaniem lasów w celu pozyskania ziemi uprawnej. Wyrazy pospolite zawarte w nazwach terenowych dostarczają informacji o działalności kulturowej człowieka na badanym obszarze, o sposobach dostosowywania terenu przez pierwszych osadników (karczowanie, trzebieenie, wycinanie lasów) pod pola uprawne, łąki i pastwiska.

Podstawą materiałową pracy są zapisy gwarowe nazw terenowych z obszaru północno-wschodniej Polski zebrane w latach 1961–1970 przez zespół filologów zorganizowany formalnie przy Katedrze Filologii Białoruskiej Uniwersytetu Warszawskiego, pod kierunkiem prof. Antoniny Obrębskiej-Jablońskiej, na zlecenie Komisji Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych przy Urzędzie Rady Ministrów. Mikrotoponimy z ówczesnego powiatu sokólskiego zebrał w latach 1965–1967 Mikołaj Wróblewski (z UW), a z powiatu dąbrowskiego w roku 1967 – Michał Kondratiuk (z Polskiej Akademii Nauk w Warszawie). W prezentacji mikrotoponimów ograniczam się do powiatu sokólskiego, który położony jest w środkowej części obecnego województwa podlaskiego przy granicy z Białorusią. Na północy sąsiaduje z powiatem augustowskim, na południu – z powiatem białostockim, od zachodu graniczy z powiatem monieckim.

Powiat sokólski jest zróżnicowany pod względem etnicznym, językowym, kulturowym i konfesyjnym. Mieszkają tu obok siebie Polacy, Białorusini, Tatarzy. Obecnie na omawianym terenie obok gwar polskich występują gwary białoruskie. Gwara białoruska pełni funkcję języka domowego w ob-

rębie rodziny i ewentualnie mieszkańców danej wsi, a polszczyzny używa się w kontaktach zewnętrznych, w szkole, w kościele. Ten układ stosunków z biegiem czasu coraz bardziej zmienia się przez wkraczanie polszczyzny do życia rodzinnego. W zachodnim pasie zasięgu gwar białoruskich średnie i młodsze pokolenie mówi już wyłącznie po polsku, a gwara białoruska zachowała się przede wszystkim jako środek porozumiewania się ludzi najstarszych. Część mieszkańców wschodnich terenów powiatu sokólskiego jest dwujęzyczna, w wielu wsiach gwara polska współistnieje z białoruską. Rozmieszczenie gwar wschodniosłowiańskich na omawianym obszarze i ważniejsze cechy fonetyczne, morfologiczne i leksykalne tych gwar przedstawione są w „Atlasie gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny”¹.

W XV wieku rejony należące do dzisiejszej Sokólszczyzny oraz tereny na północ od rz. Biebrzy pokrywała zwarta i rozległa Puszcza Grodzieńska. Położona w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego, wchodziła w skład dóbr królewskich i administracyjnie należała do powiatu grodzieńskiego w województwie trockim. Ta rozległa, królewsko-hospodarcza puszcza, rozciągająca się w lewym dorzeczu Niemna i górnej Biebrzy, stopniowo kurczyła się pod naporem osadnictwa spod Grodna, które przesuwało się na zachód wzdłuż rzek Łosośny i Świsłoczy. Podział obszaru Puszczy Grodzieńskiej zapoczątkowany został na przełomie XV/XVI wieku². Badany obszar zasiedlony został stosunkowo późno. Na przełomie XVII i XVIII w. procesy osadnicze na Sokólszczyźnie nie były jeszcze zakończone: *Miasto powiatowe Sokółka oraz prawie cały obecny powiat sokólski powstały na „surowym korzeniu”, po wykarczowaniu puszczy w wieku XVII*³. Osadnictwo dokonywało się w terenie lesistym, wymagającym znacznej ingerencji człowieka w zagospodarowywanie puszczy w celu uzyskania ziemi uprawnej.

Niżej podaję przykłady nazw terenowych kulturowych związanych z gospodarką rolną i leśną odnotowanych na Sokólszczyźnie. Hasłem jest nazwa gwarowa obiektu zapisana alfabetem polskim, a dalej podana w transkrypcji fonetycznej w formie mianownika, dopełniacza i miejscownika.

¹ *Atlas gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. I pod red. S. Glinki, A. Obrębskiej-Jabłońskiej i J. Siatkowskiego, Wrocław 1980, t. II–III pod red. S. Glinki, Wrocław 1988, 1993, t. V–VIII pod red. I. Maryniakowej, Warszawa 1995, 1996, 1999, 2002.

² Zagadnienie kolonizacji Białostoczczyzny szeroko omówił J. Wiśniewski w licznych swoich artykułach, np. *Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny, geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne*, [w:] ABS, t. XI, Wrocław 1977, s. 7–80; oraz *Rozwój osadnictwa na pograniczu polsko-rusko-litewskim od końca XIV do połowy XVII wieku*, [w:] ABS, t. I, Białystok 1964, s. 115–135.

³ J. Jakubowski, *Powiat grodzieński w XVI w.*, [w:] Prace Komisji Atlasu Historycznego Polski, z. III, Kraków 1935, s. 107.

CIARCIEŻ, gw. *Ćarc'ėš*, gen. *-ž'a*, loc. *-ž'u*: 1) las, wś Łażnie, gm. Supraśl; 2) gw. *Ć'erćeš*, gen. *-ža*, loc. *-žu*, uroc., kol. Lubinowo, gm. Lipsk; 3) gw. *Ćerć'eš*, gen. *-ž'a*, loc. *-ž'u*, kol., łąki, osada Janów, gm. Janów; 5) kol., łąka, wś Wasilówka, gm. Janów – Nazwa wskazująca na miejsce, gdzie został wykarczowany las, zarośla. Nazwa ta pochodzi od apellatywu brus. *чарцэж* oznaczającego 'pole lub łąkę powstałą na miejscu wykarczowanego lasu' LemZU 75–76, JaszS 695. Por. liczne na Białorusi mikrotoponimy utworzone od ap. *чарцэж*: *Цярцэж* – pole we wsi Вялікая Гуменаўшчына Стаўбцоўскі раён; *Цярцэж* – pole, pastwisko i łąka we wsi Ячонка Стаўбцоўскі раён; *Цярцэжык* – pole we wsi Малыя Аўцюкі Калінкавіцкі раён; *Церцэж* pole we wsi Бастынь Лунінецкі раён; *Церцэжы* – polanka w lesie we wsi Пружанка Бярэзінскі раён; *Церцэжы* uroczysko we wsi Малыя Аўцюкі Калінкавіцкі раён⁴.

KARCZOWANA, gw. *Karč'ovana*, gen. *-naj*, loc. *-num*, rów, łąka, wś Sopoćkowce, gm. Nowy Dwór – Nazwa oznaczająca 'miejsce, skąd wykarczowano, usunięto drzewa, zarośla', por. czas. *karczować* 'oczyszczać grunt z karczów po ściętych drzewach i krzewach' SJP 263; brus. *карчаваяц* 'ts'.

KARCZOWNA, gw. *Karč'ouna*, gen. *-naho*, loc. *-num*, pole, wś Staworowo, gm. Sidra. – Nazwa wskazująca na 'pole powstałe na miejscu wykarczowanego lasu, zarośli'. Por. termin gw. *karčov'isko* 'wykarczowane miejsce w lesie; pole na miejscu wykarczowanego lasu' zob. szerzej ŁapLP 58.

LASASIEK, gw. *Lasas'ieĭk*, gen. *-ka*, loc. *-ku*, las, wś Moczalnia Nowa, gm. Sokółka. – Nazwa utworzona od ap. brus. *лесасека* oznaczającego 'obszar w lesie, z którego wyrabano drzewa; poręba; działka leśna; wyrąb roczny' TSBM III 37, JaszS 397.

LUDZIMA, gw. *Luz'ima*, gen. *-my*, loc. *-m'i*: 1) pole, wś Bilminy, gm. Kuźnica; 2) łąka, wś Bogusze, gm. Sokółka; 3) kol., pole, wś Łozowo, gm. Dąbrowa Białostocka; 4) gw. *Luz'im'a*, gen. *-m'ou*, loc. *-m'ox*, kol., pole, wś Starożyńce, gm. Lipsk; 5) gw. *Luz'ima*, gen. *-max*, loc. *-mau*, łąka, pole, wś Wojtachy, gm. Korycin – Nazwa utworzona od ap. lit. *lydimas*, *lydimas*, *lydymas* oznaczającego 'wycięte, wytrzebione albo wypalone miejsce w lesie, przesieka; ziemia orna, pole uprawne na miejscu wykarczowanego lasu, nowina, rola wykarczowana; gałęzie i konary ułożone na miejscu karczowiska; kawałek roli zarosłej lasem; równe bez pagórków miejsce, obszar' LKŻ VII 406. Termin *lydimas* jest utworzony od lit. czasownika *lydyti* w znaczeniu 'trzebić, karczować las w celu uzyskania roli, niwy, przygotować lidymo' LKŻ VII 409, KonEB 135. Mikrotoponimy z ap. lit. *lydimas*, *lydimas*, *lydymas* odnotowa-

⁴ Podaję tylko niektóre przykłady wynotowane z pracy *Мікратопанімія Беларусі. Матэрыялы*, Мінск 1974.

no również na terytorium Białorusi, np.: *Лідымо* – uroczysko we wsi Расна Высокаўскі раён; *Лідзіно* – łąka we wsi Ухвала Крупскі раён; *Лідзімэль* – pastwisko we wsi Вольдзікі Іўеўскі раён MB 139.

LUZIME, gw. *Luż'im'e*, gen. *-m'ou*, loc. *-m'ox*: 1) kol., lasek, pole, wś Kudrawka, gm. Nowy Dwór; 2) gw. *Luż'm'e*, gen. *-m'ou*, loc. *-m'ox*, kol., pole, las, wś Długosielce, gm. Kuźnica; 3) gw. *Luż'm'ŷe*, gen. *-m'ou*, loc. *-m'ox*, pole, wś Łowczyki, gm. Kuźnica – Nazwa utworzona od lit. ap. *lydimas*, *lydimas*, *lydymas*, zob. wyżej.

NAWINA, gw. *Nav'ina*, gen. *-nau*, loc. *-nax*: 1) las, wś Bogusze, gm. Sokółka; 2) gw. *Nav'in'a*, gen. *-n'y*, loc. *-ń'e*, kol., pastw., wś Grabowo, gm. Dąbrowa Białostocka; 3) gen. *-n'ou*, loc. *-n'ax*, wzgórze, mto Krynki, gm. Krynki; 4) gen. *-n'y*, loc. *-ń'ie*, kol., pastw., pole, wś Leszczany, gm. Krynki; 5) gen. *-v'in*, loc. *-n'ax*, pole, łąka, wś Sanniki, gm. Krynki; 6) gw. *Nov'ina*, gen. *-ny*, loc. *-ń'e*, pole, wś Sosnowe Bagno, gm. Janów. – Na Sokólszczyźnie termin *nowina* odnosi się najczęściej do ‘pola uzyskanego z karczunku lasu lub pola zasianego po raz pierwszy’, zob. szerzej ŁapAG 63. W słownikach normatywnych języka polskiego *nowinami*, *nowiznami* nazywa się ‘pole w miejscu wykarczowanego lasu obsiane po raz pierwszy; ziemię uprawianą po raz pierwszy po wieloletniej przerwie, po wykarczowaniu lasu, zaoraniu łąki’ US II 1027, SW III 415. Na terytorium Białorusi nazwy terenowe z apelatywem *nowina* brus. *навiнá* są powszechne i zwykle określają ‘ziemię uzyskaną z karczunku lasu, bądź pole obsiane po raz pierwszy’ JaszS 440, 441, LemZU 73.

NAWINKA, gw. *Nav'in'ka*, gen. *-k'i*, loc. *-ncy*: 1) łąka, wś Aulakowszczyzna, gm. Korycin; 2) kol., pole, wś Nowa Kamienna, gm. Dąbrowa Białostocka; 3) gen. *-k'i*, loc. *-kax*, kol., pastw., wś Rutkowszczyzna, gm. Suchowola; 4) gen. *-k'i*, loc. *-ncy*, kol., łąka, wś Zalesie, gm. Sidra; 5) gw. *Nov'ijka*, gen. *-k'i*, loc. *-ncy*, kol., pole, wś Małowista, gm. Dąbrowa Białostocka; 6) gw. *Nov'in'ka*, gen. *-k'i*, loc. *-ncy*, łąka, wś Poczopek, gm. Szudziałowo. – Zob. NAWINA.

NAWINKIE, gw. *Nav'ink'e*, gen. *-n'ok*, loc. *-k'ox*, kol., pole, wś Harkawicze, gm. Szudziałowo. – Zob. NAWINA.

NAWINY, gw. *Nav'iny*, gen. *-nau*, loc. *-nax*: 1) pole, las, wś Niemczyn, gm. Czarna Białostocka; 2) kol., łąka, wś Szostaki, gm. Sidra; 3) gw. *Nov'iny*, gen. *-nau*, loc. *-nax*, pole, las, wś Woroniany, gm. Sokółka. – Zob. NAWINA.

OCIEREB, gw. *'Oćerep*, gen. *'Oćereba*, loc. *'Oćereb'i*, bagno, wś Borki, gm. Szudziałowo – Nazwa wskazująca na miejsce, z którego wykarczowano drzewa. Por. czas. brus. *черабіць* ‘wycinać, przeredzać las; oczyszczać z krzaków, zarośli; karczować’ TSBM V 238.

PACIAROB, gw. *Paćar'ob*, gen. *-bu*, loc. *-b'i*: 1) pole, las, wś Kuścińce, gm. Kuźnica; 2) gw. *Paćar'op*, gen. *-bu*, loc. *-b'i*, łąka, pole, wś Bogusze, gm. Sokółka; 3) gen. *Paćar'ebu*, loc. *Paćar'eb'i*, łąka, pastw., wś Gliniszczce Małe, gm. Sokółka. – Nazwa wskazująca na 'ziemię uzyskaną z karczunku lasu'. Por. czas. brus. *церабіць* 'wycinać, przerzedzać las; oczyszczać z krzaków, zarośli; karczować' TSBM V 238, TichST 65 oraz ap. brus. *пацяроб* 'pole lub łąka na miejscu wykarczowanego lasu' JaszS 505. Zob. nazwy terenowe odnotowane na obszarze Białorusi utworzone od czasownika *церабіць*, pr.: *Пацяроб* – łąka we wsi Старына Стаўбцоўскі раён; *Пацяробы* – pole we wsi Забалоцце Мінскі раён; *Пóцераб* pole na miejscu wykarczowanego lasu we wsi Кучкуны Стаўбцоўскі раён; *Поцэроб'е* – łąka na miejscu lasu we wsi Козікі Івацэвіцкі раён; *Расцяроб* – pastwisko we wsi Мішневічы Шумілінскі раён MB 188, 198, 209.

PACIAROBY, gw. *Paćar'oby*, gen. *-bau*, loc. *-bax* // *P'erał'oh'i*: 1) pastw., wś Kruszyniany, gm. Krynki; 2) gw. *Paćar'oby*, gen. *-bau*, loc. *-bax*, pastw., wś Miszkieniki Wielkie, gm. Szudziałowo; 3) gen. *Paćar'obu*, las, wś Sosnowik, gm. Szudziałowo; 4) gen. *Paćar'obuf*, loc. *-bax*, łąka, wś Szaciły, gm. Krynki; 5) gw. *P'óćeraby*, gen. *-bau*, loc. *-bax*, kol., pol, wś Zubrzyca Mała, gm. Szudziałowo; 6) gw. *Póćer'oby*, kol., lasek, wś Kundzicze, gm. Krynki. – Zob. wyżej PACIAROB.

PADZIRKA, gw. *Paż'irka*, gen. *-k'i*, loc. *-ce*: 1) strumyk, las, wś Lipowy Most, gm. Szudziałowo; 2) łąka, wś Trzciano Nowe, gm. Szudziałowo. – Nazwa wskazująca na miejsce, z którego usunięto, wykarczowano drzewa, zarośla. W gwarach Białorusi funkcjonują wyrazy z rdzeniem *-dr-*, *dzior-* typu: *выдранка*, *выдзёр*, *падзера*, *драць*, *дзерць* oraz zwroty typu *драць лес*, *драць ляда*, które odnoszą się do sposobów zagospodarowywania lasu w celu pozyskania pól, pastwisk i łąk, zob. szerzej LemTR 261, LemZU 75. Powszechnie są na Białorusi również nazwy miejscowe (*Падзёр Вялікая*, *Падзёр Малая*, *Падзёрнае*) i terenowe utworzone od ap. *пáдзэр*, pr.: *Пáдзэр* – pole, las i pastwisko we wsi Дзяражнае Стаўбцоўскі раён, *Пáдзера* – pole we wsi Янкавічы Стаўбцоўскі раён, *Падзёрная* – pole we wsi Нізок Уздзенскі раён, *Падзёрныя Равы* – pole we wsi Казейкі Стаўбцоўскі раён MB 175.

PIERACIOS, gw. *P'erać'os*, gen. *-su*, loc. *-sí*: 1) łąka, wś Jezierzysk, gm. Czarna Białostocka; 2) łąka, wś Lipina, gm. Sokółka. – Nazwa określająca 'miejsce, skąd usunięto wykarczowane drzewa i zarośla; przesieka leśna'.

RASZCZYSZCZANA, gw. *Rašč'yščana*, gen. *-naho*, loc. *-num*, las, wś Lipina, gm. Sokółka. – Nazwa wskazująca na miejsce w lesie oczyszczone po wykarczowanych lub wylamanych przez wichurę drzewach, por. czas.

brus. *расчы́сціць* ‘oczyścić, uprzątnąć; oczyszczać grunt z karczów po ściętych drzewach i krzewach’ TSBM IV 698.

RUBISKO, gw. *R'ub'isko*, gen. *-ka*, loc. *-ko*, łąka, bagno, wś Wojtachy, gm. Korycin. – Nazwa oznaczająca ‘łąkę powstałą na wyrąbisku; miejsce w lesie, gdzie wycięto drzewa’, por. brus. czas. *рубашь* ‘rąbać, wycinać’.

WYCIERAB, gw. *V'yćerap*, gen. *V'yćeraba*, loc. *V'yćerab'i*: 1) pastw., wś Koniuszki, gm. Nowy Dwór; 2) gw. *V'yćerep*, gen. *-reba*, loc. *-rab'i*, lasek, wś Białystoczek, gm. Korycin; 3) las, wś Kudrawka, gm. Nowy Dwór; 4) gen. *-rebu*, loc. *-reb'i*, łąka, zarośla, wś Kuźnica, gm. Kuźnica; 5) łąka, wś Poczopek, gm. Szudziałowo; 6) gen. *-reba*, loc. *-rab'i*, kol., pole, wś Zwierzyniec Wielki, gm. Dąbrowa Białostocka – Nazwa wskazująca na ‘miejsce, gdzie wycięto drzewa i zarośla zwykle z przeznaczeniem na pole, łąkę lub pastwisko’. Por. ap. brus. *в'іцераб* ‘miejsce wykarczowane pod zasiewy’, *в'іцерабы* ‘pole na miejscu wykarczowanego lasu’ ESBM II 290, pol. *trzebież*. Nazwy terenowe z apelatywem *в'іцераб* odnotowano na obszarze Białorusi: *В'іцераб* – pole we wsi Жодзішкі Смагонскі раён.

WYCIERABY, gw. *V'yćeraby*, gen. *-baŭ*, loc. *-box*: 1) łąki, zarośla, wś Piątak, gm. Suchowola; 2) gen. *V'yćerebaŭ*, kol., pole, wś Rogożyn Stary, gm. Lipsk; 3) gw. *V'yćereby*, gen. *-boŭ*, loc. *-box*, pole, wś Kizielewszczyzna, gm. Suchowola. – Zob. wyżej WYCIERAB.

WYCIEREBKI, gw. *V'yćerepk'i*, gen. *-kaŭ*, loc. *-kax*, pole, wś Sierbowce, gm. Sokółka. – Nazwa wskazująca na ‘pole na miejscu wykarczowanego lasu’. Zob. WYCIERAB.

WYDZIERAK, gw. *V'yż'erak*, gen. *-rka*, loc. *-rku*, pole, wś Czepiele, gm. Kuźnica. – Nazwa wskazująca na ‘pole na miejscu wykarczowanego lasu’, por. ap. brus. *в'ідзірак* ‘oczyszczone od zarośli pole; nowina’; *в'ідзёр* ‘ziemia uprawiana po raz pierwszy’ oraz brus. czasow. *в'ідзіраць* ‘wyrywać, wydzierać; karczować las’ ESBM II 253.

WYRĄB, gw. *V'yromb*, gen. *V'yrombu*, loc. *V'yromb'e*: 1) las, wś Trzcianka, gm. Janów; 2) gw. *V'yremb*, gen. *V'yrembu*, loc. *V'yremb'i*, pole, wś Horczki Dolne, gm. Szudziałowo. – Nazwa oznaczająca ‘miejsce w lesie, gdzie wycięto drzewa lub pole na miejscu wyciętego lasu’, brus. *в'ірыб* ‘ts’.

WYRUB, gw. *V'yrup*, gen. *-bu*, loc. *-b'i*, las, wś Poniatowice, gm. Sokółka. – Nazwa równa ap. brus. *в'ірыб* oznaczająca ‘miejsce w lesie, gdzie wycięto drzewa’ ESBM II 281. Por. nazwę terenową *В'ірыб* zarejestrowaną na Białorusi we wsi Дубіца Брэсцкі раён określającą ‘pole na miejscu lasu’ MB 49.

Omówione wyżej mikrotoponimy zaliczam, według założeń klasyfikacji

semantycznej ustalonej przez W. Taszyckiego⁵ i uzupełnionej o nowsze rozwiązania klasyfikacyjne przez H. Borka⁶, do nazw terenowych kulturowych. Nazwy kulturowe oznaczają dzieła rąk ludzkich albo urządzenia, instytucje i wytwory kultury społecznej i duchowej. Wyrazy pospolite tkwiące w podstawach nazw odzwierciedlają kulturę społeczną i duchową, mówią o stosunkach prawnych i własnościowych, pokazują różne sfery działalności cywilizacyjnej człowieka na badanym terenie.

Analizowane nazwy terenowe to tylko niewielka część mikrotoponimii „sokólskiej” zawierająca w postawie słowotwórczej wyrazy mówiące o gospodarce i leśnej działalności człowieka. Nazwy te pochodzą w większości od form czasownikowych, typu: *karczować*, *trzebić*, *przerzedzać*, *rąbać*, *wycinać*, *wyrywać*, *drzeć*, *oczyszczać* i wskazują na czynności w wyniku których pierwsi osadnicy pozyskiwali ziemię uprawną. Niektóre z nazw, np. mikrotoponim *V'yz'erak*, semantycznie wskazują na trudności związane z karczowaniem lasu, z uzyskaniem pól uprawnych w lasach, por. termin gwarowy *vyz'erć* (pol. drzeć)⁷.

Przedstawione wyżej mikrotoponimy nie są jednolite pod względem językowym. Na obszarze powiatu sokólskiego występują mikrotoponimy o brzmieniu białoruskim, np.: *Ćarc'eś*, *Paćar'ob*, *R'ub'isko*, *V'yćerap*, *V'ygrup* fonetyce polskiej: *Nov'ina*, *Nov'iny*, *Nov'inka*, *V'yromb* oraz etymologii litewskiej: *Luz'ima*, *Luz'im'e*. Postać fonetyczna zapisów nazw może zależeć od tego w jakim stopniu zachowana jest gwara białoruska, jest bardziej archaiczna, czy też w dużym stopniu spolonizowana. Brzmienie nazw może również zależeć od informatora w danej miejscowości. Na ogół informatorzy starsi podają nazwy z cechami gwar białoruskich, a młodszy często starają się podawać nazwy polonizować. Cechy gwary białoruskiej przeważają w pasie wschodnim, natomiast na zachodzie powiatu sokólskiego jest więcej wpływów polskich. Cechy językowe mikrotoponimów z powiatu sokólskiego pokrywają się ze współczesnym zróżnicowaniem dialektalnym terenu przedstawionym w *Atlasie gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*⁸.

⁵ W. Taszycki, *Słowiańskie nazwy miejscowe (Ustalenie podziału)*, Kraków 1946; przedruk [w:] W. Taszycki, *Rozprawy i studia polonistyczne*, t. I, Wrocław 1958, s. 261.

⁶ H. Borek, *Nazwy relacyjne w toponimii*, [w:] Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna. Księga referatów, pod red. K. Zierhoffera, Poznań 1988, s. 43–51.

⁷ Zob. szerzej Cz. Łapicz, *Nazwy leśnych przestrzeni niezarośniętych w ruskich gwarach Białostoczczyzny*, [w:] *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska XIV*, z. 93, 1978, s. 55–63.

⁸ Na podstawie cechy fonetycznych, morfologicznych i leksykalnych przedstawionych w *Atlasie gwar wschodniosłowiańskich Białostoczczyzny*, t. I pod red. S. Glinki, A. Obrębskiej-Jabłońskiej, J. Siatkowskiego, Wrocław 1980; t. II–III, pod red. S. Glinki, Wrocław 1989, 1993; t. V–X (leksyka), pod red. I. Maryniakowej, Warszawa 1995–2009.

Część nazw powiatu sokólskiego ma swoje, w wielu wypadkach identyczne, odpowiedniki na Białorusi, a szczególnie na Grodzieńszczyźnie⁹. Potwierdza to wywody historyka J. Wiśniewskiego o zasiedleniu wschodniej Białostoczczyzny przez nurt osadnictwa z okolic Grodna i Wołkowyska¹⁰. Postać fonetyczna analizowanych mikrotoponimów i ich budowa morfologiczna pozwala stwierdzić, iż gwary powiatu sokólskiego są przedłużeniem na zachód białoruskiego dialektu południowo-zachodniego¹¹.

Rozwiązanie skrótów źródeł i literatury

- ESBM – *Этымалагічны слоўнік беларускай мовы*, рэд. В. У. Мартынаў, т. I–XI, Мінск 1978–2006.
- JaszS – Яшкін І. Я., *Слоўнік беларускіх мясцовых геаграфічных тэрмінаў. Тапаграфія. Гідралогія*, Мінск 2005.
- KonEB – Kondratiuk M., *Elementy bałtyckie w toponimii i mikrotoponimii regionu białostockiego*, Wrocław 1985.
- LemTR – Лемцюгова В. П., *Тапонімы распаўядаюць. Навукова-папулярныя эцюды*, Мінск 2008.
- LemZU – Лемцюгова В. П., *Назвы зямельных участкаў як крыніца беларускай тапаніміі*, [в:] *Пытанні беларускай тапанімікі. Матэрыялы першай беларускай тапанімічнай канферэнцыі (1–3 снежня 1967 г.)* Мінск 1970, с. 71–82.
- LKŽ – *Lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius 1956–1981, т. I–XII.
- ŁapAG – Łapicz Cz., *Apelatywy geograficzne w nazwach miejscowości powiatu sokólskiego* [w:] *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska X*, z. 57, 1973, s. 53–69.
- ŁapLP – Łapicz Cz., *Nazwy leśnych przestrzeni niezarośniętych w ruskich gwarach Białostoczczyzny*, [w:] *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska XIV*, z. 93, 1978, s. 55–63.
- MB – *Мікратапанімія Беларусі. Матэрыялы*. Рэд. М. Б. Бірыла, Ю. Ф. Мацкевіч, Мінск 1974.

⁹ Por. Cz. Łapicz, *Apelatywy geograficzne w nazwach miejscowości powiatu sokólskiego*, [w:] *Acta Universitatis Nicolai Copernici, Filologia Polska X*, z. 57, 1973., s. 53–69.

¹⁰ J. Wiśniewski, *Zarys dziejów osadnictwa na Białostoczczyźnie*, [w:] AGWB I, s. 14–27, mapa nr 5: *Kierunki i zasięgi osadnictwa w wiekach XIV–XVIII*; tenże: *Osadnictwo wschodniej Białostoczczyzny, geneza, rozwój oraz zróżnicowanie i przemiany etniczne*, ABS XI, 1977, s. 7–80.

¹¹ Е. Мяцельская, Э. Блінава, *Беларуская дыялекталогія. Практыкум*, Мінск 1991, с. 193–194.

- SJP – *Mały słownik języka polskiego*, pod red. St. Skorupki, Warszawa 1969.
- SW – *Słownik języka polskiego* pod red. J. Karłowicza, A. Kryńskiego, W. Niedźwiedzkiego, Warszawa 1900–1911, t. I–VIII. [tzw. Słownik warszawski].
- TichST – Tichoniuk B., *Odapelatywne nazwy terenowe południowej Białostoczczyzny. Słownik topoosnów*, Studia i monografie nr 106, Opole 1986.
- TSBM – *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, Мінск 1977–1984, т. I–V.
- US – *Uniwersalny słownik języka polskiego* PWN, pod red. St. Dubi-sza, Warszawa 2008, t. I–IV.

Р Э З Ю М Е

У артыкуле разглядаюцца мікратапонімы Сакольскага павета, утвораныя на аснове назваў зямельных участкаў або сенажацяў па лясных распрацоўках. У аснове аналізаваных мікратапонімаў ляжаць дзеяслоўныя формы, напр. *карчаваць*, *церабіць*, *расчышчаць*, *драць*, што паказваюць на дзеянні і спосабы, у выніку якіх першыя пасяленцы, земляробы “адваёўвалі” ў леса ўчасткі ворнай зямлі.

Адзначаецца, што побач з мікратапонімамі з польскай фанетыкай і марфалогіяй зафіксаваны беларускія назвы, а таксама дзве назвы з літоўскай этымалогіяй. Некаторыя назвы Сакольскага павета маюць свае адпаведнікі на тэрыторыі Беларусі, асабліва на Гродзеншчыне, адкуль галоўным чынам прыйшлі на зямлі ўсходняй Беласточчыны пасяленцы.

Ключавыя словы: Мікратапонімы, культурныя назвы, дзейнасць чалавека, апелятывы, дзеяслоўныя формы, пасяленне, запазычанні, польска-беларускае пагранічча, гаворкі.

S U M M A R Y

The article discusses microtoponyms in the Sokolka District derived from the names of plots of ground and the processes connected with haymaking. The author's attention is focused on verb forms, e.g.: *карчаваць*, *церабіць*, *расчышчаць*, *драць* which indicate how pioneer farmers “attained” parcels of forest to change it into plough-land.

Microtoponyms with Polish phonetics and morphology, Belarusian names as well as two names with Lithuanian etymology have been revealed. Some names of the Sokolka District have their equivalents on the territory of Belarus, mainly in Grodno region where settlers of eastern part of the Bialystok District came from.

Key words: microtoponyms, names of culture studies, man's actions, appellatives, verb forms, settlement, borrowings, Polish-Belarusian borderland, dialects.